

Висновок. Частота випадків патології дисків без клінічних проявів досить велика. Запропонована методика остеометрії дозволяє математично описати вигини хребетного стовпа в поперековому відділі.

Література. 1. Автандилов Г.Г. Медицинская морфометрия. – М.: Медицина, 1990. – 382 с. 2. Твердохлеб И.В., Шпоцька И.С., Маисталир М.А. Прикладная биометрия для морфолога. – Днепропетровск, 1996. – 226 с. 3. Aihara T., Takahashi K., Yamagata M. Does the iliolumbar ligament prevent anterior displacement of the fifth lumbar vertebra with defects of the pars? // J. Bone Joint Surg. Br. – 2000. – № 82 (6). – P. 846-850. 4. Jaovisidha S., Techatipakorn S., Apiyusawat P. Degenerative disk disease at lumbosacral junction: plain film findings and related MRI abnormalities // J. Med. Assoc. Thai. – 2000. – № 83 (8). – P. 865-871. 5. Marks R.A. Transcutaneous lumbar disk-ectomy for internal disk derangement: a new indication // South. Med. J. – 2000. – № 9. – P. 885-890.

DISTINCTIVE FEATURES OF MORPHOMETRY OF THE VERTEBRAE OF THE LUMBAR PORTION OF A HUMAN BEING

V.G.Koveshnikov, V.I.Luzin, V.V.Mavrych

Abstract. A highly new technique of osteometry has been elaborated. The vertebrae of the lumbar portion of 12 corpses have been studied. A comparative mathematical analysis is being performed.

Key words. osteometry, lumbar vertebra.

State Medical University (Lugansk)

Надійшла до редакції 29.04.2001 року

УДК 611.728.36

О.В.Коган

ФОРМУВАННЯ КАПСУЛИ І ЗВ'ЯЗКОВОГО АПАРАТУ КУЛЬШОВОГО СУГЛОБА У ПРЕНАТАЛЬНОМУ ПЕРІОДІ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ

Кафедра анатомії людини (зав. – проф. В.А.Малішевська)
Буковинської державної медичної академії

Резюме. За допомогою методів гістологічного дослідження, пластичного та графічного реконструювання, макро- і мікропрепарування простежена динаміка формування капсули і зв'язок кульшового суглоба впродовж пренатального періоду онтогенезу людини.

Ключові слова: ембріотографія, кульшовий суглоб.

Вступ. В останні роки опубліковано ряд досліджень з анатомії нормального і диспластичного кульшового суглоба у плодів, недоношених дітей і новонароджених [3-5]. Окремі роботи присвячені раннім стадіям морфогенезу кульшового суглоба [1, 2]. Клінічні спостереження природженої патології, аналіз результатів раннього функціонального лікування природженого вивиху стегна дають підстави вважати кульшовий суглоб як єдине ціле, назване в літературі “arthron”.

Мета дослідження. Простежити становлення топографії та розвиток суглобової капсули і зв'язкового апарату кульшового суглоба людини впродовж пренатального періоду онтогенезу, а також виявити морфологічні передумови можливого виникнення їх природжених вад.

Матеріал і методи. Вивчено 35 серій гістологічних зрізів передплідів 14,0-80,0 мм тим'яно-куприкової довжини (ТКД), а також 40 препаратів плодів та новонароджених людини методами макромікроскопії із звичайним та тонким препаруванням під контролем бінокулярного мікроскопа МБС-10, рентгенографії, виготовлення пластичних реконструкційних моделей. Гістологічні зрізи кульшового суглоба забарвлювались гематоксилін-еозином і за методом Ван-Гізона.

Результати дослідження та їх обговорення. На 7-му тижні у передплодів 19,0-20,0 мм ТКД в центрі проміжної зони кульшового суглоба починається формування суглобової порожнини. Спостерігається розрідження проміжної зони зачатка кульшового суглоба. У центрі зачатка виявляється суглобова щільна шириною до 30 мкм. Межі її виражені нечітко. На даній стадії намічається формування зв'язки голівки стегна. Вона представлена скупченням клітин проміжної зони, конусоподібної форми з основою на верхівці голівки стегна. Довжина зв'язки – 30-35 мкм, діаметр основи – 50-60 мкм. Зачаток капсули кульшового суглоба виявляється у вигляді згущення мезенхіми товщиною 18-20 мкм, яка відмежовує проміжну зону від прилеглих ділянок.

Найбільш інтенсивно суглобова порожнина формується на початку 8-го тижня (передплоди 23,0-27,0 мм ТКД). Контури суглобової щільності відмежовані нечітко. Суглобові поверхні кульшової западини і голівки стегна неконгруентні і представлені скупченням клітин з масивними округлими ядрами. Максимальна ширина просвіту суглобової щільності 30-35 мкм, мінімальна – 10-16 мкм. Зачаток зв'язки голівки стегна займає значний простір порожнини суглоба. Біля вершини голівки стегна й основи кульшової западини зв'язка представлена скупченням мезенхімних клітин.

Біля основи кульшової западини і верхівки голівки стегнової кістки вона розширена. Ширина основи зв'язки – 120-160 мкм, центральної частини – 90-110 мкм.

Значні зміни виявляються у структурі суглобової сумки. Майже у всіх її ділянках намічається розділення на два шари. Зовнішній шар більш щільний і складається, в основному, із скупчення фіброblastів та колагенових волокон. Внутрішній шар суглобової сумки представлений в основному синовіальними клітинами. Товщина суглобової сумки уже на даній стадії в різних ділянках неоднакова. Як правило, суглобова сумка стоншена в центрі (60 мкм) і потовщена біля основи голівки стегна і краю кульшової западини (120-130 мкм).

У передплодів 30,0-37,0 мм ТКД (9 тижень) суглобова порожнина уже сформована у всіх відділах кульшової западини. В середньому просвіт її сягає 85-95 мкм. Товщина суглобової капсули в різних ділянках неоднакова. У центральній частині вона дорівнює 80-90 мкм, а по лінії прикріплення до кульшової западини і основи голівки стегна – 100-110 мкм. Деяке потовщення суглобової капсули (до 120-130 мкм) спостерігається у передньоверхньому і передньонижньому сегментах, відповідно до проекції клубово-стегнової зв'язки.

Зв'язка голівки стегна починається від основи кульшової западини біля вирізки і прикріплюється на голівці стегнової кістки. В центрі вона дещо звужується і сплющується, поперечний розмір дорівнює 80-110 мкм. У місці початку і прикріплення зв'язка розширюється, на поперечному зрізі вона округлої форми, діаметром 160-170 мкм.

По всій окружності кульшової западини чітко виявляється кульшова губа. На зрізах вона має форму рівнобедреного трикутника з висотою 220-240 мкм. Ширина основи її дорівнює 110 мкм. Межа між хрящовою основою кульшової западини і основою кульшової нечітка. Таким чином, до кінця 9-го тижня виявляється суглобова капсула, зв'язка голівки стегна і лімба кульшового суглоба.

На 10-му тижні (42,0-53,0 мм ТКД) суглобова капсула диференційована на синовіальний і фіброзний шари. У поверхневих відділах фіброзного шару відмічається косе розміщення волокон. Мінімальна його товщина 90-100 мкм, максимальна – 170-200 мкм. Значне потовщення капсули відмічається в місці її прикріплення до основи кульшової западини та проксимального кінця стегнової кістки, а також на передній поверхні відповідно до проекції клубово-стегнової зв'язки.

Суглобова губа дещо вигнута досередини і різко загострена біля вершини, висота її – 350-380 мкм, поперечник основи – 170-180 мкм. Капсула суглоба біля суглобової губи немовби розщеплюється на два листки: внутрішній та зовнішній.

У всіх досліджених передплодів 10 тижнів зв'язка голівки стегна добре виражена і займає значний об'єм порожнини кульшового суглоба. За своєю формою вона схожа до округлого тяжа, розширеного біля верхівки голівки і дна кульшової западини.

Поперечник зв'язки в центрі дорівнює 220-240 мкм, а в межах верхівки голівки стегна – 280-300 мкм, біля дна кульшової западини – 270-300 мкм.

У плодів 16-20 тижнів (130,0-180,0 мм ТКД) макроскопічно добре помітні особливості капсули кульшового суглоба, зв'язка голівки, лімбаус. Найбільш часто зустрічаються два варіанти взаємовідношення лімбауса і капсули кульшового суглоба. При першому варіанті капсула починається від зовнішньої поверхні лімбауса, а загострений край знаходиться в порожнині суглоба, але наявність лімбауса в суглобовій порожнині ще не може бути ознакою порушення формування суглоба. При другому варіанті основна частина капсули розміщується ближче до зовнішнього краю вершини лімбауса. У цьому випадку лімбаус тісно зв'язаний з капсулою суглоба.

Клубово-стегнова, лобково-стегнова і сіднично-стегнова зв'язки представлені у вигляді потовщення суглобової капсули. Межі їх нечіткі. Біля дна кульшової западини волокна в товщі зв'язки голівки стегна розміщуються пучко, переплітаючись між собою. Суглобова капсула у недоношених дітей і новонароджених найбільшу товщину ($0,70 \pm 0,04$ мм) має в зоні кульшово-стегнової зв'язки, найменшу ($0,15 \pm 0,03$ мм) – в задньоверхньому квадранті.

Спостерігаються різні варіанти прикріплення суглобової капсули. Майже у всіх (93%) недоношених дітей і новонароджених виявлені потовщення синовіальної оболонки, які простягаються від основи великого і малого вертлюгів до краю суглобової поверхні голівки. У 76% випадків зустрічались складки синовіальної оболонки на передній і задній поверхні шийки стегнової кістки. У новонароджених внутрішня поверхня синовіальної оболонки гладка. Лише в зоні переходу синовіальної оболонки на шийку стегна і лімбаус виявляються скупчення багатоядерних клітин у вигляді "плям". Вони відповідають зачаткам первинних ворсин. Фіброзна оболонка капсули кульшового суглоба у новонароджених складається із двох шарів: зовнішнього і внутрішнього. У внутрішньому шарі колагенові й еластичні волокна розміщені паралельно, у зовнішньому – переплітаючись, розміщуються в різних напрямках. Ділянки клубово-стегнової, лобково-стегнової і сіднично-стегнової зв'язок представлені лише потовщенням фіброзного шару капсули кульшового суглоба.

Зв'язка голівки стегна у новонароджених і недоношених дітей більш виражена. При цьому зустрічаються різні варіанти її будови (призматична, стрічкоподібна).

На трупах новонароджених і недоношених дітей виявлено, що при розгинанні і приведенні кінцівки (особливо при диспластичних суглобах) спостерігається перерозтягнення задньоверхнього квадранта капсули. Максимальне розслаблення капсули і зв'язкового апарату відмічається при одночасному відведенні ($40-45^\circ$), згинанні (60°) кінцівки і ротації її досередини ($10-15^\circ$).

Висновки. 1. Суглобова порожнина сформована у всіх відділах кульшової западини у передплодів 30,0-37,0 мм ТКД. 2. На 10-му тижні ($42,0-53,0$ мм ТКД) в суглобовій капсулі чітко диференційовані синовіальний і фіброзний шари. 3. Для кульшового суглоба плодів характерна недорозвинутість суглобової капсули і зв'язкового апарату.

Література. 1. Асфандияров Р.И. К вопросу о сочетании врожденного вывиха бедра с пороками внутриутробного развития // Проблемы морфологии. – Астрахань, 1967. – С. 33-34. 2. Вовченко А.Я. Роль ультразвукового исследования тазобедренных суставов в ортопедическом скрининге новорожденных // Ортопедия, травматология и протезирование. – 1992. – № 22. – С. 95-96. 3. Кириллова Е.А., Никифорова О.К. Мониторинг врожденных пороков развития у новорожденных // Российский вестник перинатологии и педиатрии. – 2000. – № 1. – С. 35-36. 4. Стецула В.И. Системные представления о реальной сложности организации суставов // Вестник России. – 1992. – № 5. – С. 60-62. 5. Ronan O'Rahilly, Fabiola Müller. Embryologie und Teratologie des Menschen. – Toronto: Huber, 1999 – P. 345-360.

THE FORMATION OF THE CAPSULE AND LIGAMENTS OF THE COXOFEMORAL JOINT DURING THE PRENATAL DEVELOPMENT OF A HUMAN BEING

O.V.Kogan

Abstract. By means of methods of histologic investigation, plastic and graphic reconstructions, macro- and microscopic preparation we were able to trace the dynamics of the development of the capsule and ligaments of the coxofemoral joint during the prenatal period of human ontogenesis.

Key words: embryotopography, coxa.

Bukovinian State Medical Academy (Chernivtsi)

Надійшла до редакції 22.03.2001 року